

Марина В. Мартиненко
**КІЛЬКІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ АКТИВІВ НА РЕЗУЛЬТАТИ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

У статті розглянуто основні визначення категорії «інтелектуальні активи». Обґрунтовано їх вплив на результати інноваційної діяльності підприємства. Запропоновано новий підхід до кількісного визначення такого впливу з використанням моделювання структурними рівняннями.

Ключові слова: інтелектуальні активи; інноваційна діяльність; моделювання структурними рівняннями.

Форм. 3. Табл. 1. Рис. 4. Літ. 23.

Марина В. Мартиненко
**КОЛИЧЕСТВЕННЫЙ ПОДХОД К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ВЛИЯНИЯ
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ АКТИВОВ НА РЕЗУЛЬТАТЫ
ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ**

В статье рассмотрены основные определения категории «интеллектуальные активы». Обосновано влияние последних на результаты инновационной деятельности предприятия. Предложен новый подход к количественному определению такого влияния с использованием моделирования структурными уравнениями.

Ключевые слова: интеллектуальные активы; инновационная деятельность; моделирование структурными уравнениями.

Maryna V. Martynenko¹
**QUANTITATIVE APPROACH TO DETERMINATION
OF INTELLECTUAL ASSETS IMPACT ON ENTERPRISE
INNOVATIVE PERFORMANCE**

The article deals with the main definitions of the "intellectual assets" category. Their impact on the results of enterprise innovative activity is explained. A new approach to the quantitative determination of such influence with the usage of structural equation modelling is suggested.

Keywords: intellectual assets; innovative activity; structural equation modelling.

Постановка проблеми. Відповідно до «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» її головна мета «має конкретне кількісне визначення: забезпечити в зазначений термін (до 2020 р.) підвищення впливу інновацій на економічне зростання України в 1,5–2 рази у порівнянні з теперішнім часом» [1, 175]. У зв'язку з цим дуже актуальною, як на момент розробки даної стратегії, так і на сьогодні, була і залишається проблема оцінювання впливу різних чинників на результати інноваційної діяльності як на рівні держави, так і на рівні окремих підприємств. Одним з таких чинників є інтелектуалізація праці, що обумовлює необхідність вивчення взаємозв'язку інноваційної активності підприємств з їх забезпеченістю інтелектуальними ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних аспектів інноваційної діяльності підприємств та її зв'язку з процесами формування інтелектуального капіталу, інтелектуальних активів та організаційних знань

¹ Kharkiv National Economic University, Ukraine.

присвячені праці В.М. Гейця [17], Б.Є. Кваснюка [17], А.М. Козирева [8], С.А. Кузубова [10], В.В. Платонова [6], В.П. Семіноженка [17], О.М. Ястремської [23] та інших науковців. У той же час залишається багато питань, за якими вчені-економісти і досі не дійшли єдиної узгодженої думки. Так, з точки зору В.В. Платонова, «результат інновації міститься у тому, чого немає у конкурентів, у створенні вельми незвичайних активів, котрі ми пропонуємо називати інтелектуальними активами» [6, 6]. Даний автор вважає, що інтелектуальні активи є результатом інновацій. З іншого боку, інновації можливі лише за умови активного втілення у дослідницьку та виробничу діяльність підприємства унікальних знань, вмінь, навичок і досвіду персоналу. На думку Н.Н. Притуляк та В.О. Романишина, для реалізації на підприємствах основних завдань інноваційного розвитку «необхідно використання всієї сукупності індивідуальних інтелектуальних здібностей персоналу підприємства, його професійних знань і досвіду, включаючи рівень освіти і кваліфікації, оскільки саме ці параметри формують рівень інноваційної активності, що проявляється у безперервному генеруванні науково-технічних ідей та винаходів» [15, 46]. Отже, інтелектуальні активи є не тільки наслідком, але і джерелом та передумовою створення інновацій.

У праці С.А. Кузубова ретельно розроблені питання обліку інтелектуальних активів та виділено 3 їх основні групи. До першої групи інтелектуальних активів вказаний автор відносить виключні права інтелектуальної власності, єдину технологію, позитивні результати НДДКР, що застосовуються для виробничих або управлінських потреб, другу групу складають невиключні права інтелектуальної власності за умовами ліцензійного договору, франшиза та доменні імена Інтернет, а до третьої групи входять бренд, створені організацією назви видань, рубрик, статей, слогани, бази даних, списки клієнтів тощо, а також людський капітал, тобто унікальні професійні знання, навички і досвід персоналу [10, 18]. Така класифікація вносить певну ясність в наявні підходи та трактування категорії, що вивчається, проте найбільшу проблему на сьогодні складають труднощі обліку інтелектуальних активів на підприємстві.

Невирішені частини проблеми. Розглядаючи наведені вище групи інтелектуальних активів, можна відмітити, що тільки частина інтелектуальних активів тим чи іншим чином відображається у бухгалтерській звітності. Значна ж їх частка залишається поза її межами. Навіть ті інтелектуальні активи, що представлені у бухгалтерських звітах, відображаються у складі нематеріальних активів.

Як зазначають О.В. Барсукова та П.Н. Машегов, існує суттєвий «розрив між складом нематеріальних активів в оціночному та бухгалтерському сенсах, оскільки не всі об'єкти, які відносяться до нематеріальних активів, можуть бути враховані на балансі, але, тим не менш, вони підлягають оцінці, оскільки збільшують ринкову (реальну) вартість підприємства» [2]. На думку І.В. Бешулі «в епоху економіки знань система обліку, що інформує про вартість сировини та робочої сили, неприйнятна, і навіть у виробництві три чверті доданої вартості досягається через знання. Але в бухгалтерському обліку немає чіткої відповіді на питання, яким чином такі активи повинні оцінюватися і чому балансові звіти ігнорують деякі нематеріальні активи» [3, 71].

Отже, дослідження ролі інтелектуальних активів у діяльності сучасних підприємств ускладнюється як недосконалістю, а іноді й неможливістю їх врахування у традиційних загальноприйнятих формах звітності, так і існуванням широкого кола різноманітних і часто таких, що значно відрізняються одна від одної, точок зору щодо змісту понять «інтелектуальні» та «нематеріальні» активи. Все вищезазначене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Мета дослідження полягає в розробці кількісного підходу до оцінки впливу інтелектуальних активів на результати інноваційної діяльності підприємства. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішено наступні завдання: вивчено теоретичні підходи до визначення сутності інтелектуальних активів; обґрунтовано співвідношення між категоріями інтелектуальні та нематеріальні активи; виявлено проблеми обліку інтелектуальних активів на підприємстві; запропоновано використання методу моделювання структурними рівняннями для оцінювання прихованого впливу інтелектуальних активів на результати діяльності підприємства в галузі інновацій.

Основні результати дослідження. Встановлення взаємозв'язку між результатами інноваційної діяльності та наявністю інтелектуальних активів на підприємстві передбачає необхідність дослідження сутності останніх. Нижче наведено точки зору різних авторів щодо визначення сутності інтелектуальних активів.

Як можна побачити із табл. 1, поняття інтелектуальних активів найчастіше ототожнюють із знаннями та здібностями працівників, результатами їх інтелектуальної діяльності, а також із інтелектуальними ресурсами, які є джерелом створення вартості та додаткових економічних переваг.

Досить поширеним є підхід, за яким інтелектуальні активи розглядаються як складова нематеріальних активів. Так, наприклад, основними ознаками нематеріальних активів вважаються наступні: відповідність визначенню активів; можливість вимірювання; значимість; достовірність; неосяжність [3]. З точки зору А.М. Козирева, В.Л. Макарова, найголовнішими ознаками нематеріальних активів, які визнаються фахівцями в різних галузях та країнах, є відсутність відчутної форми; довготривале використання та здатність приносити доход [8, 16]. Таким чином, інтелектуальним активам притаманні усі ознаки нематеріальних активів, а також додаткові, специфічні саме для них ознаки, що підкреслюють їх природу.

Із наведеного вище можна зробити висновок, що усі інтелектуальні активи є нематеріальними активами, але не всі нематеріальні активи мають ознаки інтелектуальних. В той же час далеко не всі нематеріальні (в тому числі й інтелектуальні) активи знаходять відображення у традиційних формах звітності, значна їх частина залишається поза межами обліку, що продемонстровано на рис. 1.

На думку С.А. Кузубова, застосовувати традиційні методи обліку до інтелектуальних активів некоректно, «оскільки такий облік спрямований на обстеження минулого, а не майбутнього. Дійсно, метою управлінського обліку інтелектуальних активів повинно бути виявлення чинників створення вартості» [10, 27]. Наведене твердження ще раз підкреслює актуальність дослідження взаємозв'язків між забезпеченням підприємства інтелектуальними

активами та отриманням підприємством економічних вигід від використання цих активів. Така ситуація обумовлює необхідність пошуку альтернативних шляхів врахування впливу інтелектуальних активів на результати діяльності підприємства.

Таблиця 1. Основні підходи до визначення категорії «інтелектуальні активи» (ІА), авторське групування

Автор, джерело	Ключові поняття, через які визначаються ІА					
	Ідеї, знання і здібності працівників	Частина інтелектуального капіталу	Джерело створення вартості, економічних вигід	Інтелектуальні ресурси та цінна інформація	Складова нематеріальних активів, нематеріальне походження	Унікальні ресурси
Є.Г. Абрамов [1]			+		+	
О.В. Барсукова, П.Н. Машегов [2]			+		+	
О.Б. Бутнік-Сіверський [4]			+	+	+	
І.В. Жураковська [5]	+		+	+		
М.В. Каднічанський, О.Ю. Тараруєв [7]	+		+			
С.А. Кузубов [10]	+			+		+
А. Кришгафович [9]	+			+		
С.Ф. Легенчук [11]	+		+			
Л.І. Лукічова [12]				+		
А.М. Лялюк [13]		+				
В.В. Платонов [6]	+		+			+
Н.О. Старкова, А.М. Костецький [16]				+	+	
Н.С. Тонкошкурова [19]	+					
С.В. Хомич [20]		+			+	
Г.О. Швиданенко, Т.Л. Бойко [21]	+		+		+	
О.С. Шумський [22]	+			+		

Прийнятним методом дослідження такого впливу може виступити моделювання структурними рівняннями. Вибір даного методу аналізу обґрунтований тим, що він дозволяє виявити вплив латентних, тобто таких, що не доступні прямому спостереженню та не можуть бути безпосередньо виміряні, змінних (гіпотетичних конструктів), на вимірювані змінні і характер причинних зв'язків між ними. Оскільки, як було зазначено раніше, виміряти та точно оцінити інтелектуальні активи дуже складно, і, в той же час, існує безперечний їх зв'язок з ефективністю інноваційної діяльності підприємства, застосування моделювання структурними рівняннями в даному випадку є доцільним. Одним із ефективних засобів, у якому втілений даний метод, є модуль SEPATH програмного пакету STATISTICA. Він дозволяє реалізувати наступні основні етапи структурного моделювання [14]:

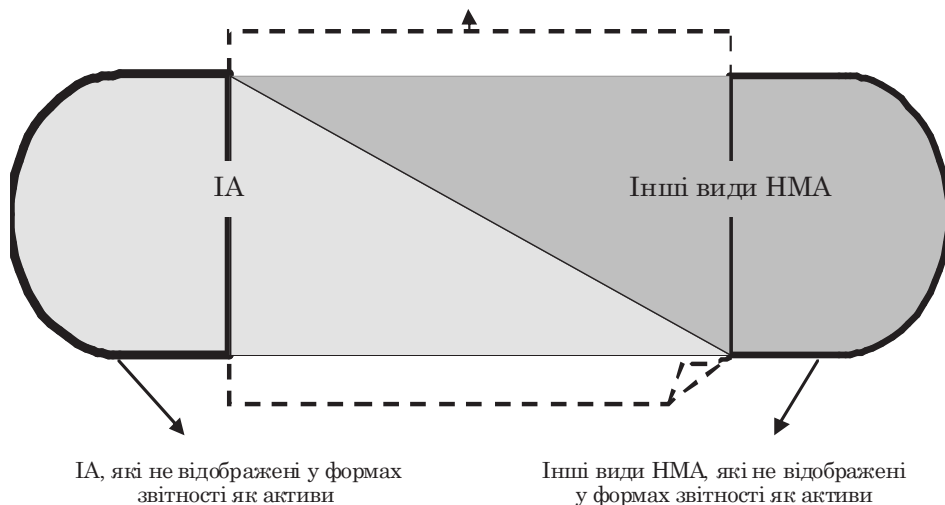
1. Побудова з використанням діаграми шляхів моделі, яка відображує висунуту гіпотезу щодо існування залежностей між змінними.

2. Визначення на основі вбудованих у програму методів статистичної достовірності моделі та її змінних, а також рівня похибки моделі.

3. Отримання наданих програмою результатів статистичних випробувань, оцінок параметрів і стандартних похибок для числових коефіцієнтів у рівняннях, а також іншої діагностичної інформації.

4. Підтвердження або спростовування гіпотези, що була висунута на першому етапі.

НМА (як інтелектуальні, так і ті, що не відносяться до інтелектуальних), котрі відображені у формах звітності як активи

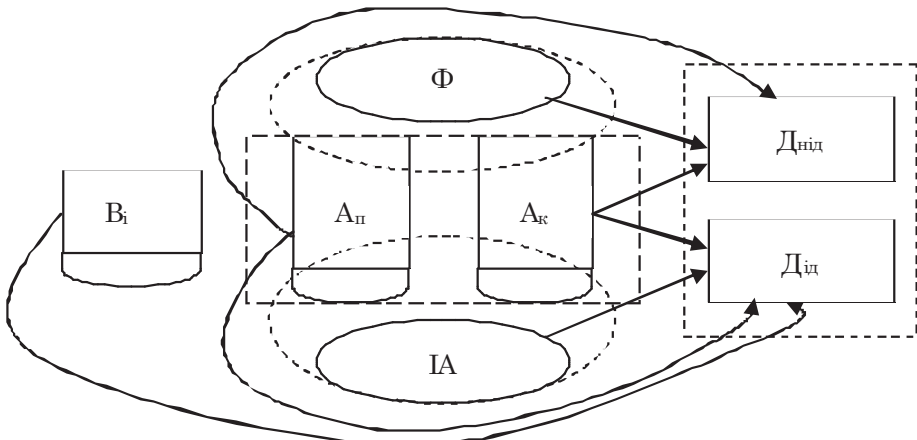
ІА – інтелектуальні активи; НМА – нематеріальні активи.

Рис. 1. Узагальнена структура нематеріальних активів, авторська розробка

Реалізація першого етапу наведеної послідовності передбачає необхідність формулювання гіпотези щодо взаємозв'язків між інтелектуальними активами та інноваційною діяльністю на підприємстві, що відображено на рис. 2.

У графічній формі на діаграмі шляхів наведено наступне: активи підприємства, що висвітлюються у бухгалтерській звітності на початок (A_n) та кінець (A_k) звітного періоду, не відображують у повній мірі усі наявні активи підприємства. Частково до них входять нематеріальні активи, які підпадають під можливість бухгалтерського обліку. Інша ж частина нематеріальних активів не може бути відображена у бухгалтерській звітності внаслідок недосконалості методик оцінювання їх вартості, а також складнощів ідентифікації певних видів нематеріальних активів. Нематеріальні активи, в свою чергу, включають інтелектуальні активи (як ті, що відображені, так і ті, що не відображені у бухгалтерській звітності). Інтелектуальні активи, згідно з запропонованою діаграмою шляхів, здійснюють вплив на результати діяльності підприємства, особливо на результати його інноваційної діяльності. Обґрунтований вище взаємозв'язок інтелектуальних активів із інноваційною діяльністю підприємства передбачає необхідність введення до моделі змінних, які б відображали останню. За такі змінні пропонується прийняти витрати на інновації (B) та дохід від

реалізованої інноваційної продукції (D_{id}), що є результатом інноваційної діяльності. Окрім активів підприємства, а також частково врахованих (та неврахованих) у їх складі інтелектуальних активів, на результати діяльності підприємства впливають й інші чинники, приховану дію яких на діаграмі шляхів умовно визначено як чинник Φ , до якого відносяться, окрім інших чинників, і ті нематеріальні активи, які не є інтелектуальними і не відображені у звітності. Загальною змінною, яка характеризує діяльність підприємства, обрано дохід від реалізації продукції. Різниця між доходом від реалізації продукції та доходом від реалізованої інноваційної продукції складає дохід від реалізації інших видів продукції (яка не віднесена до інноваційної) (D_{nid}).

A_k – активи підприємства на початок року; A_n – активи підприємства на кінець року; B_i – витрати на інновації; IA – інтелектуальні активи, D_{id} – дохід від реалізованої інноваційної продукції; D_{nid} – дохід від реалізації інших видів продукції; Φ – латентний чинник.

Рис. 2. Графічне відображення гіпотези щодо впливу інтелектуальних активів на результати діяльності підприємства (діаграма шляхів), авторська розробка

Змінні, що на рис. 2 подані у вигляді прямокутників, представляють собою явні змінні, котрі підлягають вимірюванню. До таких змінних віднесено активи підприємства на початок та на кінець звітного періоду, витрати на інновації, а також дохід від реалізації продукції та від реалізованої інноваційної продукції. За латентні змінні пропонується прийняти зазначений вище чинник Φ , а також інтелектуальні активи (IA).

Вихідними даними для моделі послужили показники діяльності 30 машинобудівних підприємств м. Харкова та Харківської області (умовні позначки даних підприємств пропонується прийняти за номерами 1–30).

Мета застосування моделювання структурними рівняннями полягає в ідентифікації впливу латентного чиннику IA , вираженого в умовних одиницях, на дохід підприємства від реалізованої інноваційної продукції. Це дозволить провести порівняльний аналіз підприємств за ступенем впливу на їх доходи від інноваційної діяльності IA (включаючи такі із них, котрі не можуть бути напряму оцінені та ідентифіковані з використанням існуючих на сьогодні методичних підходів), а також інших видів активів.

Отже, рівняння даної моделі мають наступний вигляд:

$$D = D_{ид} + D_{нид}; \quad (1)$$

$$D_{ид} = K_0 \times (K_n \times A_n + K_k \times A_k) + K_1 \times IA + K_2 \times B_i; \quad (2)$$

$$D_{нид} = K_3 \times (K_n \times A_n + K_k \times A_k) + K_4 \times \Phi, \quad (3)$$

де $D_{ид}$ – дохід від реалізованої інноваційної продукції; $D_{нид}$ – дохід від реалізації інших видів продукції; A_n та A_k – активи підприємства на початок та на кінець звітного періоду; IA – інтелектуальні активи; B_i – витрати на інновації; K_0, K_n, K_k, K_1, K_2 – коефіцієнти моделі; Φ – латентний чинник.

Результатом реалізації другого етапу моделювання структурними рівняннями є отримані з використанням вбудованих у програму методів значення коефіцієнтів моделі, величини латентних змінних, а також статистичної похибки моделі. Найбільший інтерес для даного дослідження представляють значення латентного чиннику IA як відображення ступеня їх впливу на результати діяльності підприємства. Слід зазначити, що для всіх підприємств були розраховані коефіцієнти моделі на рівні статистичної значущості $p > 0,95$. У всіх випадках стандартна похибка моделювання не перевищувала 1% розбіжності між вихідними даними та результатами моделювання. Таким чином, запропонована модель є статистично достовірною, а отримані результати – статистично значимими з мінімальним рівнем похибки.

Отже, висунута гіпотеза щодо впливу інтелектуальних активів на результати інноваційної діяльності підприємства підтвердилася. Окрім цього, запропонована модель надає широкі можливості для виявлення ступеня впливу IA на результати інноваційної діяльності підприємства та представлення результатів у кількісному виразі, що, в свою чергу, створює підстави для проведення порівняльного аналізу підприємств за зазначеним показником.

На рис. 3 представлено співвідношення між доходом підприємства від реалізованої інноваційної продукції ($D_{ид}$), величиною активів підприємства (A), а також силою впливу латентного чиннику інтелектуальних активів (IA) на результати діяльності підприємства.

Представлені у графічній формі результати наочно демонструють, що за співвідношенням зазначених чинників можна спостерігати існування 3 груп підприємств:

1. До першої групи увійшли підприємства із високим рівнем $D_{ид}$, A та низьким впливом IA на результати діяльності підприємства: це підприємства за номерами 2, 11 та 12.

2. До другої групи можуть бути віднесені підприємства з високим рівнем $D_{ид}$, низьким значенням A та високим впливом IA на результати діяльності підприємства: це підприємства за номерами 1, 4, 13, 16 та 20.

3. До третьої групи відповідно включені підприємства із низьким рівнем $D_{ид}$, A та незначним впливом IA на результати діяльності підприємства: це підприємства за номерами 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 та 30.

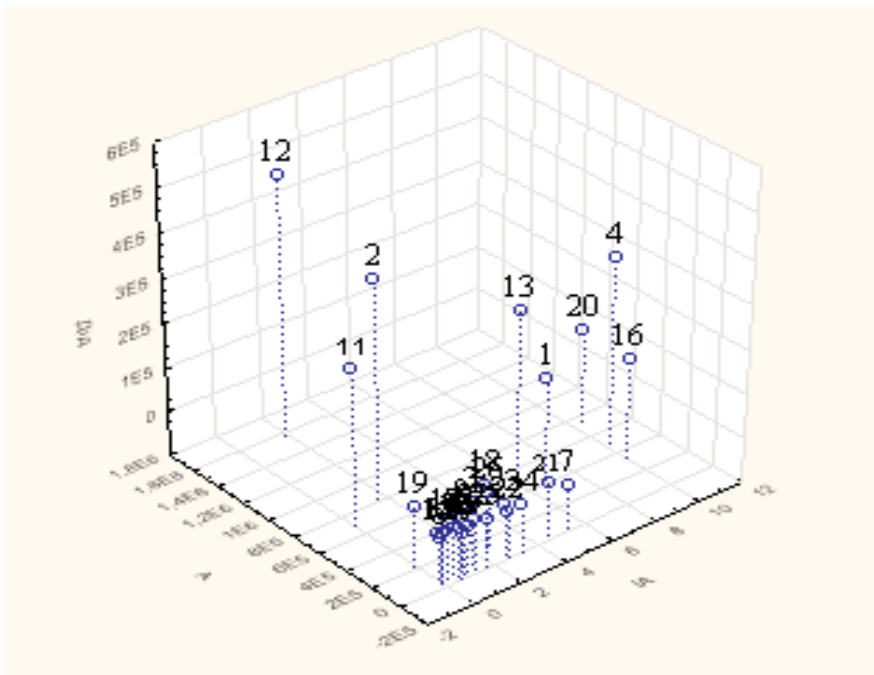

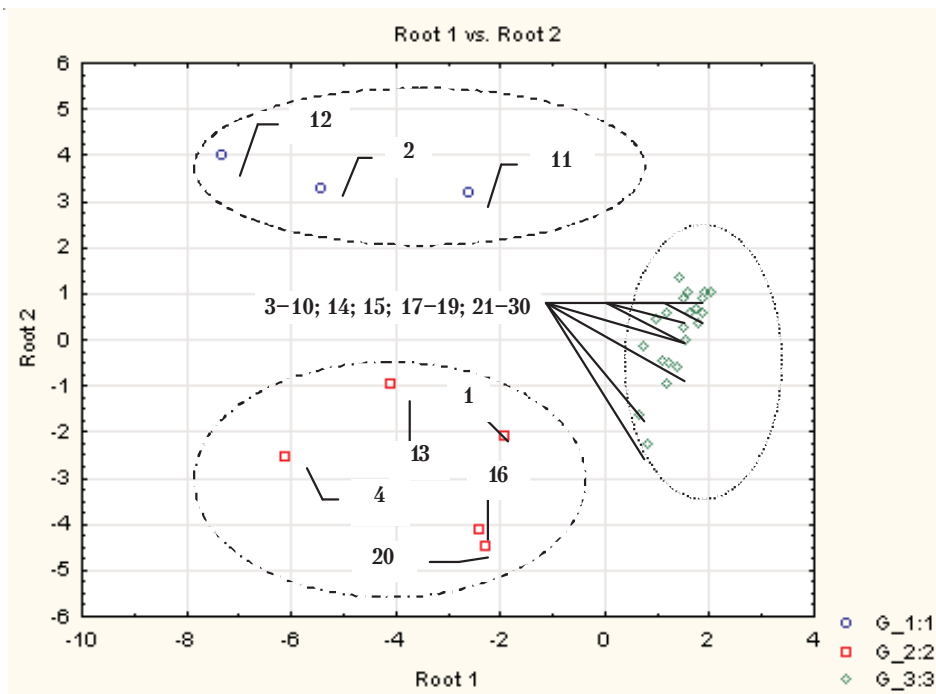
Рис. 3. Тривимірна діаграма співвідношень між рівнем доходу від інноваційної діяльності, активами та силою впливу ІА на результати діяльності підприємства, авторська розробка

Припущення щодо обґрунтованості виділення зазначених груп потребує підтвердження з використанням відповідних статистичних методів.

У даному випадку доцільним є застосування дискримінантного аналізу як методу, що дозволяє по-перше, підтвердити або спростувати наявність запропонованих груп підприємств, по-друге, визначити, за якими характеристиками (змінними) відрізняються виділені групи, а по-третє, побудувати функції класифікації, котрі можливо було б застосовувати для інших підприємств для ідентифікації їх приналежності до тієї чи іншої групи.

На рис. 4 наведено результати дискримінантного аналізу, що відображають групування підприємств, що вивчаються. Лямбда Уїлкса у даному випадку дорівнює 0,03 (для статистичної похибки $p < 0,05$), що підтверджує статистичну значимість дискримінації у поточній моделі. Параметри дискримінаційної функції визначені статистично достовірно (рівень статистичної значимості більше 0,95). На рис. 4 ще раз наочно продемонстровано наявність таких самих 3 груп підприємств, як було наведено вище. Отже, апостеріорна оцінка проведеного групування ще раз підтвердила, що в усіх випадках досліджувані підприємства були коректно віднесені до виділених груп з достовірністю $p > 0,99$.

Вбудовані засоби дискримінантного аналізу програми "STATISTICA" надають можливість побудувати класифікаційні функції, які можуть використовуватися з метою прогнозування приналежності тих чи інших підприємств до однієї із виділених груп.

Примітка: номери підприємств відповідають наведеним на рис. 3.

Рис. 4. Групування підприємств за результатами дискримінантного аналізу, авторська розробка

Отримані значення коефіцієнтів класифікаційних функцій для кожної з груп дозволили побудувати наступні класифікаційні рівняння:

$$F1 = 0,0547 \times IA + 0,0002 \times D_{id} - 31,1426;$$

$$F2 = 3,5447 \times IA + 0,0001 \times D_{id} - 23,9364;$$

$$F3 = 0,64408 \times IA + 0,000004 \times D_{id} - 0,8456.$$

Таким чином, узагальнюючи отримані результати, можна зазначити, що прийняття рішення щодо включення того чи іншого підприємства до однієї із 3 груп може бути засноване на розрахунку значення класифікаційної функції. Кожне нове підприємство включається до тієї групи, значення класифікаційної функції якої для даного підприємства є максимальним.

Висновки. Наукова новизна отриманих результатів полягає в запропонованому кількісному підході до оцінки впливу інтелектуальних активів на результати інноваційної діяльності підприємств, який на відміну від існуючих, дозволяє визначити дію не тільки тих видів інтелектуальних активів, які відображені у формах звітності, але й дію не врахованих їх видів на основі застосування моделювання структурними рівняннями. Виділення запропонованих груп підприємств за такими основними ознаками, як дохід від реалізованої інноваційної продукції та рівень впливу IA на результати інноваційної діяльності підприємства, дозволить у подальшому розробити методичні підходи до управління підприємством з метою формування такої сукупності IA , яка забезпечить його конкурентоспроможність.

1. *Абрамов Е.Г.* О соотношении понятий интеллектуальная собственность, интеллектуальный капитал, интеллектуальные активы // Креативная экономика.— 2007.— №1. — С. 19–23.
2. *Барсукова О.В., Машегов П.Н.* Инновационные процессы в современной экономике: проблема вовлечения интеллектуальной собственности в хозяйственный оборот и концепция интеллектуальных активов // Управление общественными и экономическими системами.— 2007.— №1(9) // umc.gu-unpk.ru.
3. *Бецуля И.В.* Феномен нематериальных активов на этапе их первичного учетного признания // Економіка і організація управління.— 2009.— №2. — С. 70–78.
4. *Бутнік-Сіверський О.Б.* Евристика в інтелектуальній економіці або формування системи інноваційного підприємництва // Інтелектуальна власність.— 2005.— №8. — С. 29–34.
5. *Жураковська І.В.* Результати інтелектуальної діяльності як ресурси, активи, власність та капітал підприємства: обліковий аспект // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — Вип. 647. — Львів, 2009. — С. 331–336.
6. *Интеллектуальные активы и инновации: проблемы оценки, учета и управления /* Под ред. В.В. Платонова. — СПб: ГОУ ВПО «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов», 2008. — 161 с.
7. *Кадничанський М.В., Тараруєв О.Ю.* Інтелектуальні активи як ключовий фактор реалізації комбінаторних переваг холдингових компаній // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики.— 2010.— №4. — С. 22–31.
8. *Козырев А.Н., Макаров В.Л.* Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности. — М.: Интерреклама, 2003. — 352 с.
9. *Крыштафович А.* Теория и практика управления знаниями в организации // Банкауски веснік.— 2005.— Версень. — С. 4–12.
10. *Кузубов С.А.* Развитие теоретико-методологических основ бухгалтерского учета и аудита интеллектуальных активов: Автореф. дис... д-ра экон. наук, спец. 08.00.12 / Уральский государственный технический университет. — Екатеринбург, 2009. — 49 с.
11. *Легенчук С.Ф.* Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу: Дис... канд. экон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». — Житомир, 2006. — 264 с.
12. *Лукичева Л.И.* Управление интеллектуальным капиталом. — М.: Омега-Л, 2007. — 552 с.
13. *Лялюк А.М.* Маркетингове забезпечення управління інтелектуальними активами підприємства // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2010. — №20. — С. 75–78.
14. *Моделирование структурными уравнениями // StatSoft: Электронный учебник по статистике // www.statsoft.ru.*
15. *Питуляк Н.Н., Романишин В.О.* Інновації як стратегічний елемент інтелектуальних активів // Актуальні проблеми економіки.— 2011.— №10.— С. 45–55.
16. *Старкова Н.О., Костецкий А.Н.* Интеллектуальные активы фирмы: идентификация и управление // Экономика. Управление. Право.— 2000.— №4.— С. 16.
17. *Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: В 3-х т. /* За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. — К.: Фенікс, 2007. — Т. 1: Економіка знань — модернізаційний проект України. — 544 с.
18. *Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2010 роки в умовах глобалізаційних викликів /* Авт.-упоряд.: Г.О. Андрощук, І.Б. Жилияєв, Г.Б. Чижевський, М.М. Шевченко. — К.: Парламентське видавництво, 2009. — 632 с.
19. *Тонкошкурова Н.С.* Учет интеллектуальных активов — теоретический аспект // Аудит и финансовый анализ.— 2010.— №5 // www.auditfin.com.
20. *Хомич С.В.* Проблема виміру та обліку інтелектуального капіталу // Вісник Хмельницького національного університету.— 2011.— №5, Т. 1. — С. 110–115.
21. *Швиданенко Г.О., Бойко Т.Л.* Оцінювання та відтворення інтелектуальних активів підприємства // Формування ринкової економіки.— 2010.— №24. — С. 79–90.
22. *Шумской А.С.* Управление брендами в системе внешних интеллектуальных активов предприятия: Автореф. дис... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством». — Краснодар, 2005. — 22 с.
23. *Ястремська О.М., Гіковата Н.К., Гіковатий В.М.* Створення нової продукції: організаційно-економічний та маркетинговий аспекти: Наук. видання. — Харків: ХНЕУ, 2007. — 232 с.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2013.